

ISLAMSKI POGLED NA NASILJE U PORODICI – PRISTUP I REALNOST

Safija MALKIĆ

Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

safija.malkic@rijaset.ba

SAŽETAK: Islamski pristup životu, odnos prema sebi i drugima te islamski koncept ličnog i porodičnog života podrazumijeva i zahtijeva usmjerenost i ustrajavanje pojedinca na putu dobra, pravde, pravičnosti, odgovornosti i čuvanja od prelaženja propisanih granica kao i zadiranja u prava druge osobe. Nasilje prema sebi i prema drugima nespojivo je sa islamom, pa musliman i muslimanka s nasiljem u bilo kojem obliku i bilo koje vrste ne bi smjeli imati doticaja, odnosno, ne bi smjeli biti prepoznati kao počinitelji bilo kojeg nasilnog djela. Imajući u vidu značaj i mjesto porodice u islamu, nasilje se nikako ne bi smjelo povezivati s porodicom, a kamoli dešavati u muslimanskoj porodici. S obzirom na činjenicu da islam nasilje u porodici tretira kao nezamisliv čin, nespojiv s onim što porodica jeste, s onim što porodica simbolizira i s onim što se od porodice očekuje, također je nezamislivo da bilo koji član porodice čini nasilje drugom članu porodice i da se pritom, pogrešno i nepravilno tumačeći pojedine ajete, zaklanja iza Kur'ana ili pak sunneta Muhammeda, a.s.

Ukoliko ipak zabilježimo pojave nasilja u braku i/ili porodici i nasilničke ispade ili prakse, potrebno je, primjenjujući multidimenzionalan pristup, reagirati i priteći u pomoć žrtvi / žrtvama nasilja ali i nasilniku na putu spoznaje nasilničkog akta i ponašanja te pružiti podršku i žrtvama i počinitelju tokom procesa rehabilitacije.

Ključne riječi: brak, porodica, nasilje, nasilnik, žrtva nasilja, nasilno ponašanje, nasilničke prakse

Islamski pogled na nasilje u porodici – odnos i pristup

Na početku ovog rada zapitani smo, a uputno je postaviti pitanje i svim muslimanima i muslimankama, zašto i kako smo došli do toga da govorimo o nasilju u islamu i muslimanskoj porodici, o nasilju koje nikako ne možemo povezati sa islamom, a kamoli s porodicom, odnosno govoriti o nasilju unutar porodice, o najneprimjerenijem (ne)djelu koje se (ne) može dešavati u porodici. Naš narativ kao muslimana i muslimanki, kao vjernika i vjernica, trebao bi biti usmjeren na lijepe, dobre i pozitivne stvari koje se dešavaju u

porodici. Nažalost, suočeni smo sa začudnom situacijom kad je riječ o porodici, uostalom kao i s mnogim drugim čudnim situacijama danas, da umjesto afirmacije i promocije onog što je pozitivno i što doprinosi napretku pojedinca, porodice, zajednice i društva, mi ustvari govorimo o onim stvarima koje se nikako ne bi trebale dešavati nama kao muslimanima i muslimankama, nama kao muslimanskoj porodici, i nama kao zajednici muslimana. Islam naređuje dobro, natjecanje u dobru, poziva dobročinstvu i činjenju dobra makar bilo veliko “koliko trun”¹ i, analogno tome, dakle, poziva nas činjenju najvećeg dobra unutar porodice kao

i harmoniji, ljubavi, suosjećanju, samilosti između članova porodice.

Nasilje (zulum) u apsolutnoj je suprotnosti s onim čemu poziva islam:

يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَمْتُ الظُّلْمَ عَلَىٰ نَفْسِي
وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالَمُوا.

Allahov Poslanik, a.s., prenio je hadisi-kudsi u kojem Uzvišeni kaže: “Robovi Moji, Ja sam Sebi zabranio zulum i učinio sam ga među vama zabranjenim, pa ga nemojte činiti!” (Muslim, hadis br. 6737)

¹ “Ko uradi koliko trun dobra – vidjet će ga! Ko uradi koliko trun zla – vidjet će ga!” Kur’an, Ez-Zilzal, 7-8.

S tim u vezi, nasilje u porodici možemo okvalificirati kao nezamisliv čin i najneprimjerenije (ne)djelo.

U islamu polazimo od osnovnog pravila da je odgovornost na pojedincu, na svakom članu porodice i da se držimo generalnog pravila da su musliman i muslimanka, kao vjernik i vjernica, dužni da čuvaju sebe i svoju porodicu. To je generalni imperativ kojim nas Allah, dž.š., obavezuje:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ
وَأَهْلِيكُمْ نَارًا...

“O, vi, koji vjerujete, sebe i porodice svoje čuvajte od vatre.” (Et-Tahrim, 6)

Poenta je na obavezi čuvanja nas i naših porodica od džehennemske vatre, ali ovo podrazumijeva sveobuhvatno čuvanje, kontinuitet u čuvanju pojedinca, kao muslimana koji mora čuvati sebe pa onda sve oko sebe, od svojih riječi i od svojih djela, utemeljeno na riječima Vjerovjesnika, a.s.:

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ
وَيَدِيهِ

“Musliman je onaj od čijeg se jezika i ruke mirni drugi muslimani.” (Buhari, hadis br. 10)

Ako se pojedincu desi da zanemari osnovne islamske imperitive koji su mu naredeni kao individui, kao članu porodice, onda se mogu desiti neke promjene i devijacije kod njega, odnosno, neki novi oblici ponašanja koji će se odraziti i na porodicu. Musliman ima obavezu da čuva i štiti i sebe i druge, to je načelno pravilo, od njegovih riječi i djela treba da budu sigurni svi drugi muslimani, pa kako tek treba da budu sigurni, odnosno zaštićeni njegovim riječima i djelima članovi njegove porodice, njegova supruga i djeca? Naravno, ovdje mislimo i na muslimanku, ali stavljamo poentu i akcenat na muškog člana porodice, oca, supruga, na nekog ko je “jači”, na nekog ko ima i veću odgovornost za porodicu² i za sve ono što se dešava u porodici. Dakle, ako

se ovaj jači, snažniji i po odgovornosti zaduženiji član porodice ne pridržava ova dva generalna pravila iz citiranih ajeta i hadisa, a dužan je da čuva sebe od grijeha, pa ako čini grijeh – čini ga i sebi i porodici, dakle, ako se to desi, dolazimo u situaciju da govorimo o ovim pojavama koje su apsolutno kontradiktorne, dijametralno suprotne islamu kao i onim odnosima koji trebaju vladati u porodici. Tada, umjesto harmonije i sloge, dolazimo u situaciju da govorimo o narušenim odnosima u porodici, o disharmoniji, o maltretiranju, zlostavljanju, nasilju u porodici, o nečemu što je apsolutno nezamislivo, nespojivo sa stanjem, atmosferom, ambijentom i prilikama koje treba da vladaju u muslimanskoj porodici. Ova pojava je zabrinjavajuća i izuzetno opterećavajuća za muslimansku porodicu, ona nas u isto vrijeme zadužuje da postavimo pitanje – ko, kome i zašto čini nasilje unutar porodičnog kruga? Stoga je važno da, kao vjernici, razmislimo o sebi i svom ponašanju i posvijestimo da sve što činimo kao pojedinci, neizostavno i neminovno se reflektira na članove naše porodice ali i na sve osobe s kojima se susrećemo i dolazimo u kontakt, bilo na profesionalnom ili društvenom planu. Nečinjenje nasilja drugoj osobi i čuvanje od bilo kojeg oblika nasilja i nepravde trajna je obaveza vjernika, shodno hadisu Muhammeda, a.s.:

«اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا
وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ».

“Čuvaj se kletve osobe kojoj je učinjeno nasilje, jer između nje i Allaha nema prepreke!” (Buhari, hadis br. 2448)

Briga i odgovornost muslimana za svoje ponašanje

Ovdje je svrsishodno podsjećanje na ajet u kojem Allah, dž.š., poziva vjernike, ponovo u formi naredbe, te je važno da svaki pojedinac shvati

stepen.” El-Bekare, 228. A to, dakle, podrazumijeva veću odgovornost i za suprugu i za porodicu.

suštinu naredbe, ako mu se nešto naređuje, znači da je to za njegovo dobro:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ
“O, vjernici, brinite se o sebi.”
(El-Ma’ide, 105)

Dakle, Allah, dž.š., se brine kao naš Gospodar, kao Onaj Koji nam daje opskrbu, nafaku, i propisao je sve što je propisao, ali vjernik i vjernica imaju svoju ličnu, individualnu odgovornost da se u okviru svojih mogućnosti i kapaciteta brinu za sebe. Svako ponašanje zna vlastito stanje, zna svoje stanje u načelu, koji su mu afiniteti, sklonosti, kakvo mu je raspoloženje, kakve su mu emocije, zna standardni oblik ponašanja. Međutim, ako primijeti da je došlo do nekih promjena koje utiču na njegovo ponašanje, a svaka osoba primijeti promjenu na sebi, da je došlo do promjene raspoloženja, da se ne osjeća dobro, da se ne može kontrolirati, da je bolesna – dužna je reagirati. Ako je osoba savjesna i odgovorna, treba se suočiti s tim činjenicama i priznati sebi da je došlo do promjene, a to je prvi stepen spoznaje i suočenja s promjenom stanja kad osoba prizna da su se, uz svu brigu o sebi i svom zdravlju, desile različite stvari i situacije (pandemija) koje su utjecale na standardni oblik ponašanja. To je, dakako, razlog da potraži pomoć stručnih osoba. Međutim, ako i članovi porodice primijete da osoba nije dobro i počnu postavljati pitanja: šta joj se dešava, da li ima problema i šta je uzrok promjene u ponašanju, to je već drugi stepen, dokaz ili potvrda da je došlo do odstupanja od uobičajenog oblika ponašanja. Treći stepen promjene nastaje kad osoba učini nešto neprimjereno, kad napravi neki “ispad”; to je već alarm i uzbuna da se prešla granica i da se mora potražiti pomoć stručnih osoba koje će biti podrška u prevladavanju takvog stanja. Ovo stanje pojedinca, naravno, može nastati zbog različitih teških situacija kroz koje prolazi (dugotrajni stres, otkaz s posla, nagomilani problemi) ili pak zbog projekcija i glorificiranja problema usljed nemogućnosti njihovog rješavanja, te u prvom stepenu njegovo stanje možemo podvesti

² “...žene imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu, samo, muževi imaju prednost nad njima za jedan

pod psihičko opterećenje, a u drugom i trećem pod neki psihički poremećaj kad je nužno potražiti pomoć stručnih osoba, obratiti se ljekaru, psihologu, psihijatru, neuropsihijatru, uključiti se u proces psihoterapije. Kad je riječ o ovim situacijama koje se mogu dešavati muslimanu kao jedinki, kao individui, primjetno je da se osobe teško odlučuju potražiti pomoć i savjet, da je to tabu tema, da se o tome nerado priča, te smatraju da je bolje ostati s problemom samo da drugi ne bi saznali za stanje u kojem se nalaze. Pošto u takvim situacijama osoba ne traži pomoć, dolazi do eskalacije problema i stvari nerijetko izmaknu kontroli pa u nekom dramatičnom trenutku, u izljevju bijesa izađe na vidjelo i najkonkretnije se pokaže njeno stanje³. Tada dolazi do izražaja činjenica da je osoba prekršila imperativ Uzvišenog Gospodara i da se nije brinula o sebi na adekvatan način, da nije na vrijeme potražila pomoć od drugih, što je rezultiralo izljevom bijesa i nasiljem prema članu ili članovima porodice.

Suočavanje žene s nasiljem u braku i porodici – sagledavanje i realnost

U sagledavanju stanja i prilika u muslimanskoj porodici i mišljenju

žena kada je riječ o nasilju u porodici, ukazat ćemo na nekoliko činjenica. Prema većini istraživanja, žene u velikom procentu smatraju da je nasilje uobičajena pojava, ne žele da pričaju o svojim problemima kako okolina ne bi saznala za njihov problem⁴, što pokazuje koliko je (ne)razvijena svijest kod žena o ovom pitanju, odnosno, koliko ne žele i/ili nemaju hrabrosti da pričaju i da se suoče s problemom nasilja u porodici. Stoga, kad je riječ o nasilju i pretrpljenom nasilju te pričanju i iznošenju detalja o tome šta je kao žrtva pretrpjela, bitno je naznačiti da žena prolazi kroz različita emocionalna stanja i periode tokom tog, za nju kao žrtvu, a kao muslimanku posebno, šokantnog, dubokostresnog i strašnog procesa.

Prvo je suočavanje sa spoznajom da je njen muž nasilnik, a to je iznimno teško ako govorimo o porodici u kojoj su muž i žena, musliman i muslimanka, praktičari koji bi trebalo da se pridržavaju svega što im je vjerom propisano. Kad se desi nasilni incident unutar muslimanske porodice, kad se naruši bračna i porodična harmonija, žena se izuzetno teško nosi s tom situacijom. Kad žena muslimanka dođe u situaciju da bude napadnuta, odnosno maltretirana,

zlostavljana fizički ili psihički, često se ne zna šta je gore, je li gore fizičko ili psihičko nasilje, zlostavljanje i maltretiranje, posebno ako je žrtva i jednog i drugog, kako da se snađe u toj situaciji, kako da se suoči s tim? Ona je u prvom redu povrijeđena, u stanju emocionalnog šoka,⁵ duboko nesretna i tužna, iznenađena zbog spoznaje da je njen muž, s kojim dijeli i dobro i zlo, osoba koja joj je najvažnija u životu, podigao ruku na nju! Ona, u nevjerici, biva i ostaje zatečena tim napadom, prestrašena, jer je to novi moment koji je potresao i nju i kompletnu porodicu, pogotovo ako su svjedoci ili sudionici i djeca, a nerijetko su i djeca žrtve! U tim trenucima zbunjenosti i prestrašenosti, pomiješanih osjećanja, njena reakcija i mišljenje kreću se u pravcu negacije stvarnog stanja⁶ i pripisivanja tog incidenta slučajnosti, u smislu “desilo se slučajno, neće i ne može se više desiti tako nešto”, i nerijetko razlog zašto se to desilo traži u sebi, propituje se da li je ona kriva, da li je ona prouzrokovala takav incident, napad od svog muža? Potom analizira svoje postupke i pita se da li je postala žrtva zato što je nešto uradila ili zato što nešto nije uradila?! Nerijetko se tokom tog procesa

³ Da bi mogli nanijeti povredu drugom ljudskom biću, počinitelji su morali otcijepiti (disocirati) dio svoje ljudskosti: osjećanja i svoju sposobnost za empatiju. To stanje se, kroz dinamiku odnosa, prenosi i na njihovo okruženje i nastavljaju nasilničko ponašanje prema vlastitoj porodici (Foy, 1994, i Z. Solomon, 1998). Navedeno prema: Muller, Ostojić, 2012: 150.

⁴ Prema Istraživanju Organizacije za evropsku sigurnost i suradnju OEES-a o nasilju nad ženama u Bosni i Hercegovini, dvije trećine žena (67%) smatra da je nasilje nad ženama uobičajena pojava, dok preko četvrtine njih (27%) smatra da je veoma uobičajena. Iako žene u Bosni i Hercegovini smatraju da je nasilje nad ženama vrlo uobičajeno, znatno je manje žena nego u EU izjavilo da su doživjele nasilje. Iako i dalje postoje uvjerenja o ženskoj podređenosti i o tome da je nasilje privatna stvar, mali broj žena smatra da je žrtva kriva. Unatoč tome, 84% žena ne

prijavljuje nasilje policiji. Kvalitativno istraživanje pokazalo je da postoji nepovjerenje u institucije, a intervjuirani stručnjaci i stručnjakinje su istakli da je potrebno više naglaska staviti na podizanje svijesti o seksualnom nasilju u intimnim partnerskim odnosima. Kvalitativno istraživanje pokazalo je da, iako zakonski okvir uglavnom postoji u Bosni i Hercegovini, zakoni o nasilju nad ženama ne provode se adekvatno, osobito u oblasti sankcioniranja počinitelja. Postoji potreba za većom kohezijom i suradnjom između različitih zainteresiranih strana. Također, tu je i nedostatak zajedničke metodologije za prikupljanje podataka i nedostatno finansiranje usluga. Vidi: “Dobrobit i blagostanje žena”, Istraživanje Organizacije za evropsku sigurnost i suradnju OEES-a o nasilju nad ženama u Bosni i Hercegovini, 2018. godina.

⁵ Sintagma “emocionalni šok” koristi se da bi se označila pretjerana emocionalna reakcija čiji je intenzitet toliki da subjekt

privremeno gubi kontakt sa stvarnošću. Karakteristično je da su situacije koje dovedu do emocionalnog šoka iznenadne i da ugrožavaju neku osnovnu vrijednost subjekta, neko temeljno uvjerenje o sebi, drugima ili svijetu. Drugim riječima, osoba je u emocionalnom šoku kada se naglo, bez upozorenja i pripreme, dogodi ono što se nikako nije smjelo dogoditi ili za šta je vjerovala da je nemoguće da se dogodi. Kako mu je datom situacijom ugrožen ili poništen osnovni životni postulat, subjekt to doživljava kao potpunu katastrofu, kao “smak svijeta”, odbijajući da prihvati realnost događaja. (Milivojević, 2014:158)

⁶ U spontanij težnji *pogođene osobe* ka ponovnom uspostavljanju ravnoteže i funkcionalnosti u vlastitom životu, ona nastoji potisnuti, “zaboraviti”, napraviti odmak od traumatskog događaja, umanjiti ili potpuno negirati njegov značaj i posljedice, pokidati veze između sadašnjeg života i traumatskog događaja. (Muller, Ostojić, 2012:146)

analiziranja vlastitih postupaka desi da se suprug izvini, pokaje i obeća da se nikad više takvo što neće desiti. Često se pokušava opravdati pred suprugom iznoseći različite razloge, pravda se afektom, nalazi opravdanje da je pod stresom, da je suočen s problemima koji su uzrokovali takvu nasilnu reakciju prema njoj. U takvim okolnostima proizvede se nevjerovatno zbunjujuća atmosfera u kojoj je ženi teško zauzeti stav, a što biva razlogom da pređe preko incidenta i nastavi živjeti kao da se ništa nije desilo. Dakle, samo u izuzetno rijetkim situacijama žena reagira nakon prvog napada, a žene se gotovo uvijek, po nepisanom pravilu, nadaju, pogotovo ako se muž pokaje, da se to više neće desiti, da se neće ponoviti, te se trude i pokušavaju prevladati tu situaciju kao i probleme koji su bili uzrok da do nje dođe. Međutim, kad se napad i nasilje ponovi i ponavlja, žena mora razmisliti i povesti računa o sebi, o djeci, jer, u suprotnom, šutnjom, ona podržava nasilno ponašanje, daje neverbalnu dozvolu, a podnošenjem i trpljenjem nasilja nesvjesno "pomaže" ponavljanju napada i eskalaciji nasilja. Ona nasilje ne može i ne smije podnositi i tolerirati ni zbog sebe ni zbog supruga jer on evidentno ima problem koji moraju prepoznati, identificirati i suočiti se s njim. Jer, ako suprug prema supruzi, osobi koju najviše voli u svom životu ili bi tako trebalo biti, s kojom treba da se smiri i da je s njom u miru, pokazuje agresiju i čini joj nasilje, to je alarm da je suočen s problemom s kojim se ne može nositi i da mu je potrebna pomoć.

Uzvišeni Allah objašnjava nam odnos između supružnika:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ
أَزْوَاجًا لَتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ
مَوَدَّةً وَرَحْمَةً

"I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što

između vas uspostavlja ljubav i samilost." (Er-Rum, 21)

Dio ajeta *da se uz njih smirite* upućuje na potrebu supruga da se smiri uz svoju suprugu, na smirenost koju suprug osjeća kad se nalazi pored svoje supruge, ali i obrnuto, da se žena smiri uz svog muža, to jest, da se smire jedno uz drugo, pa kad suprug postupa suprotno ovom pravilu, kad nasrće i napada svoju suprugu, on pravi razdor, uništava mir i uzrokuje nevjerovatni nemir između njih. Dakle, žena treba da pokaže odlučnost i pomogne i sebi i svom suprugu – nasilniku da se suoči s tim problemom. A ako je nasilan i prema djeci, to je dodatni razlog da bude odlučna. Ne smije dozvoliti da djeca gledaju kako otac nasrće na majku ili kako nasrće i na nju i na djecu, ili, nažalost, može se desiti da stvari totalno izmaknu kontroli i da se dogodi nešto najteže, tragedija, da joj zada povrede koje mogu završiti smrtnim ishodom. Žena muslimanka je dužna da reaguje, prvo da spriječi, u okviru svojih mogućnosti, situacije koje mogu proizvesti nasilje, odnosno, da bude odlučna i da prijavi muža nasilnika kako bi spriječila sve loše stvari koje se mogu desiti kao rezultat njegovih nasilnih postupaka. Muž-nasilnik u takvim momentima ne može realno sagledati situaciju u kojoj se nalaze on i njegova supruga jer je već došlo do velike promjene u njegovom ponašanju ali i razmišljanju. Dakle, muž-nasilnik je izgubio kontrolu nad svojim ponašanjem jer je dospio u stanje i situaciju u kojoj čini nasilje svojoj supruzi i/ili djeci i njemu je neophodna pomoć. U takvim situacijama presudna je reakcija žene, njeno nastojanje da preduprije teža djela i njena odlučnost i želja da pomogne i sebi, i svojoj djeci ali i svom mužu. Za ženu žrtvu nasilja, duboko povrijeđenu, to je izuzetno teška odluka, ona mora prevladati svoju zbunjenost, svoj strah od muža-nasilnika ali i strah i zabrinutost zbog događaja i stvari koje će uslijediti

da se u ovim situacijama osjećaj sigurnosti povezuje sa onim što je poznato, blisko, čak i ako to znači nasilje, kaos i izdaju.

nakon što prijavi nasilje u porodici. U toj situaciji ona se pribojava i reakcije okoline, opterećena je i razmišljanjem šta će okolina kazati i koji će "sud" donijeti. No, žena, svjesna šta se dešava i kroz šta prolaze ona i njezina djeca unutar četiri zida kao žrtve nasilja, mora pokazati odlučnost u zaustavljanju nasilja i sprečavanju eskaliranja problema, te svojom reakcijom i djelovanjem pomoći sebi, svojoj djeci i svom mužu.

« انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا نَنْصُرُهُ مَظْلُومًا، فَكَيْفَ نَنْصُرُهُ ظَالِمًا؟ قَالَ: « تَأْخُذُ فَوْقَ يَدَيْهِ ».

Allahov Poslanik, a.s., je kazao: "Pomozi svome bratu, bio on nasilnik ili se njemu učinilo nasilje!" "Allahov Poslaniče!" rekoše (prisutni) "onoga kome je učinjeno nasilje pomažemo, a kako ćemo pomoći onoga ko čini nasilje?" "Da ga ščepate za ruke (spriječite ga) – reče on." (Buhari, hadis br. 2444)

Dakle, kad se nasilje nastavi ponavljati u bračnoj zajednici, u porodici, ženi je izuzetno teško donijeti odluku da prijavi nasilnika – svog muža, oca njezine djece i da krene u izuzetno zahtjevan proces jer je svjesna kompleksnosti tog problema, multidimensionalnosti svih tih postupaka i detalja, odnosno, koraka koji će (u) slijediti. Žena se nalazi u delikatnoj situaciji i nerijetko donošenje odluke da prijavi nasilje odgađa zbog pitanja šta dalje, kud dalje, kako će se snaći?⁷ Posebno su ova pitanja opterećujuća za žene iz ruralnih sredina koje su ekonomski ovisne o svom suprugu, odnosno, domaćice su u porodici i nakon izlaska iz nje, ne vide mogućnost zaposlenja i izdržavanja od svog rada. Nekim ženama alternativa su roditelji, međutim, ima žena koje nemaju roditelje kojima mogu otići ili same ili sa svojom djecom. Zato su dodatno opterećene pitanjima kako će nastaviti život. Nakon što žena prijavi policiji i centru za socijalni

Ponovna viktimizacija događa se u okruženju u kome je već stvorena "spremnost" za to. (Kruger, Reddemann, 2013:151)

⁷ U mnogim slučajevima patnja se prihvata svjesno, da bi se obezbijedio taj osjećaj bliskosti, zaštićenosti i doma. Ukazuje se

rad da je zlostavljana od muža nasilnika i da je došlo do tog stepena da više ne može trpjeti i podnositi nasilje koje joj čini njen muž ili čini i njoj i djeci, ključno pitanje je šta dalje, da li će biti smještena u sigurnu kuću, da li ima mjesta, koliko može ostate u sigurnoj kući, šta će biti s djecom, ako ima jedno, dvoje, troje ili više djece, da li i oni mogu biti smješteni u sigurnu kuću? I ostaje još veliko i teško pitanje, šta će biti s njenim mužem-nasilnikom koji se vjerovatno neće moći pomiriti s tom situacijom? Dakle, zlostavljana, ekonomski neovisna žena nađe se zaista pred kompleksnim problemom! No, zbog brige za sebe, za djecu, ali i muža, te spoznaje da ne vidi nikakav drugi izlaz i rješenje, kao i zbog odgovornosti da treba spriječiti veće zlo, žena se treba odlučiti na taj korak svjesna da prijavom svog muža nasilnika čini dobro i sebi i porodici i sprečava veće zlo i tragediju. Krenut će od početka, prijaviti nadležnim organima ono što se dešava njoj i njezinoj djeci, krenut će u taj dugotrajan i mukotrpan proces duboko svjesna da trpljenjem nasilja neće (raz)riješiti problem i da ostajanjem u toj situaciji "podržava" muža u nasilničkom ponašanju. Otvaranje ovog pitanja jeste bolno i teško, a proces koji slijedi zahtijeva odlučnost i odvažnost, ali ohrabruje je spoznaja i činjenica da postoji put i za vanredne, teške i kritične situacije kojim će žrtva, žena, majka poći zajedno sa svojom djecom. Dodatno ohrabrenje na svom putu može pronaći u iskustvima žena koje su bile žrtve nasilja i koje su prošle taj put i ispričale svoju životnu priču, od boravka u sigurnoj kući, rehabilitacije i podrške i pomoći različitih nevladinih

organizacija koje pomažu ženama da se zaposle i krenu s nekim novim stilom života. Glavna satisfakcija žrtvama jeste svijest i spoznaja da rade pravu stvar – sprečavaju zlo, nešto što nije dobro, a kreću ispočetka putem dobra i nadaju se pomoći Uzvišenog Gospodara. Nadaju se i podršci stručnih osoba i očekuju pomoć nadležnih institucija i ustanova, onih koji su zaduženi da im pomognu u procesu rehabilitacije.

Dakle, nakon prijave nasilja u porodici svi akteri, sudionici, žrtve i nasilnik bivaju uključeni u posebne procese rehabilitacije, različite tretmane podrške i pomoći koje žrtvama nasilja i počinitelju nasilja obezbjeđuju i pružaju državne institucije i ustanove ali i različite nevladine organizacije i udruženja.

Djeca i nasilje u porodici – refleksije na njihovo ponašanje

U situacijama nasilja u porodici djeca su svjedoci, sudionici i/ili žrtve nasilja. Ona čuju, gledaju šta se dešava u njihovoj porodici ili su zajedno s majkom žrtve nasilničkih napada njihovog oca. Djeca, po prirodi stvari, roditelje doživljavaju kao zaštitnike i smatraju ih najvažnijim osobama u životu. Osim što su emotivno vezani za njih, roditelji su njima i učitelji, oni od njih uče oblike ponašanja. Tom procesu učenja oni emotivno pristupaju, od roditelja kao njihovih uzora usvajaju oblike ponašanja kao dobre i prihvatljive. Kad se nađu u situaciji nasilja u porodici, manja djeca će to "prihvatati" i usvajati kao oblik ponašanja, dok će malo starija djeca doći u koliziju sa svojim poimanjem uloge roditelja, onoga što je dobro i što nije dobro, te uvidjeti i suočiti se

s bolnim saznanjem u kakvoj se situaciji nalaze njihovi roditelji i oni sa svojim roditeljima.⁸ Kad je riječ o djeci koja su bila sudionici i/ili žrtve nasilja, njima se pruža i treba pružiti posebna pažnja i pomoć preko centara za socijalni rad, porodičnih savjetovališta i sličnih ustanova. Nakon što je evidentirano da je dijete sudionik nasilja i da je njegova majka žrtva nasilja ili ono zajedno s majkom, osobe koje dolaze u kontakt s tom djecom, imami, muallime, vjeroučitelji i vjeroučiteljice, mogu im puno pomoći u procesu rehabilitacije, muallimi i muallime u odgojnom procesu preko mekteba, vjeroučitelji/ice u procesu nastave vjeronauke. Nerijetko ta djeca zbog svoje potištenosti bivaju i prepoznata od muallima/e, premda još nisu dostavljene potvrđene informacije o njihovom stanju i onom što su pretrpjeli. Često se ističe da se manja djeca obraćaju imamima i muallimama ili vjeroučiteljima i vjeroučiteljicama kao osobama od povjerenja i ponekad im se dijete povjeri da se nešto dešava u njegovoj porodici s majkom, ili s njim ili oboma, te se nerijetko tako i otkriju slučajevi nasilja u porodici. Individualni razgovori su prilika, ali i obaveza, da im se pomogne, da se pokaže empatija prema toj djeci,⁹ i shodno uzrastu djeteta prilagodi narativ, da im se objasni da nasilje nije nešto što je dopustivo i da oni nisu krivi za ono što se desilo¹⁰, ali se desilo zato što je otac u nekoj teškoj situaciji, da je bolestan itd., kako bi im pomogli da to shvate i prihvate na pravi način. Takvoj djeci izuzetno je značajna pomoć dobronamjernih osoba kako ono što su doživjeli ne bi usvojili i slijedili kao prihvatljiv oblik ponašanja.¹¹

⁸ Za djecu koja često ne razumiju zbog čega roditelj tako reagira, to uzrokuje visok nivo stresa: duboke strahove i stalni osjećaj nesigurnosti. Dijete sebe doživljava kao uzrok roditeljeve agresivnosti, što ga vodi u dodatnu nesigurnost i usvajanje nepovoljne slike o sebi: "Ja nisam vrijedan / vrijedna ljubavi". (Muller, Ostojić, 2012:151)

⁹ Kod djece veliku ulogu igra brižno i

empatično socijalno okruženje koje je informirano o međupovezanosti pojedinih aspekata traumatizacije. Upravo kod manje djece se čini da apsorptivne snage prevladavanja traume imaju poseban značaj. (Vidi: Kruger, Reddemann, 2013:215)

¹⁰ Osobe koje su kao mlada djeca bile izložene dugotrajnoj traumi često imaju predstavu da je to što im se desilo

bilo ispravno, jer su bili "loši". (Kruger, Reddemann, 2013:261)

¹¹ Situacije direktnog emocionalnog i/ili fizičkog nasilja prema djetetu uzrokuju direktnu traumatizaciju. Kod dječaka, u skladu s tradicionalnim spolnim ulogama, to može voditi ka formiranju agresivnog ponašanja, a kod djevojčica ka auto-agresivnom ponašanju i/ili psihosomatskim poremećajima. (Muller, Ostojić, 2012:151)

Zaključak

Odnos Poslanika, a.s., prema porodici i ženi: praksa, pouke i poruke

Dobro bi bilo kad bi nam Allahov Poslanik, a.s., bio uzor u svim situacijama, praksama i djelima, pogotovo muslimanima vjernicima koji se smatraju takvim, ali rade ili su u dilemi da učine neko sitno zlo ženi, kao, naprimjer, da stalno prigovaraju, spočitavaju da je nešto uradila ili nije uradila. Bilo bi uputno da musliman preispita sebe, ove i slične postupke i uporedi s onim šta je i kako Allahov Poslanik, a.s., radio, govorio i šta nam je preporučio. Kad je riječ o odnosu predislamskih Arapa prema suprugama, Poslanik, a.s., suočen s tradicijom i arapskim običajima, trebalo je da te grube muške prirode omekša, oplemeni, pa ih je, naravno, podsticao svojim primjerom i riječima da promijene takve oblike i stilove ponašanja. Brojne hadise je izrekao o ovoj temi te posebno istakao: "Najbolji među vama je onaj koji je najbolji prema svojoj porodici, a ja sam, između vas, najbolji prema svojoj porodici." (Tirmizi, hadis br. 3897) Ovim hadisom uspostavljeno je generalno pravilo kako se ponaša neko ko je glava porodice i ko, kao takav, ima zaduženja, obaveze i odgovornost za porodicu, što Poslanik, a.s., naglašava:

« كُنْتُمْ رَاعٍ ، وَكُنْتُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ »

"Svi ste vi čuvari i svi ćete biti pitani za ono što čuvate: vladar je čuvar i on će biti pitan za njemu povjerene podanike, svaki od vas je čuvar svoje porodice i bit će odgovoran za nju..." (Buhari, hadis br. 893)

Svaki čovjek je čuvar svoje porodice i bit će odgovoran za svoju porodicu, a u nastavku hadisa Poslanik, a.s., ističe zaduženje, obavezu i odgovornost žene za svoj dio unutar porodičnog kruga:

وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا

"Žena je čuvarica u kući svoga supruga i bit će odgovorna za porodicu."

Žena je čuvarica onog što joj je Allah, dž.š., podario, dakle, odgovorna je za porod, za djecu, za ono što joj je povjereno i ono čime je zadužena.

U kontekstu ponašanja prema porodici i prema ženi, Poslanik, a.s., posebno muškarce podstrekava na lijep odnos prema suprugama:

خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِلنِّسَاءِ

"Najbolji među vama su oni koji su najbolji prema ženama." (Hakim u *Mustedreku*)

Dakle, kad Poslanik, a.s., ističe da su najbolji oni koji su najbolji prema svojim suprugama, koji najbolje postupaju prema njima, on želi podstaći i kod muškaraca probuditi osjećaj da budu dobri prema suprugama, prema onima s kojima žele osjetiti mir i smirenost. Nakon što ih obuzme taj osjećaj, Allah, dž.š., će učvrstiti

njihovu ljubav i *uspostaviti ljubav i samilost između njih* (Er-Rum, 21), odnosno, učvrstiti će njihov odnos i povećati bliskost između njih. To je suština odnosa između muža i žene utemeljena na pravilnom razumijevanju i tumačenju ajeta i hadisa koji su glavni orijentiri za ponašanje supružnika, istinskih sljedbenika Muhammeda, a.s. Ako kažemo i trudimo se da nam Muhammed, a.s., bude uzor, onda trebamo uvažavati sve naredbe, smjernice, preporuke, savjete, sugestije i detalje koje je pojasnio i u svom bračnom i porodičnom životu praktično primijenio. Nije ostavio nijedan detalj da ga sam nije praktično pokazao i primijenio, da ga nije objasnio ashabima i da nije poslao poruku, svojim postupkom i/ili riječima, svim budućim pokoljenjima. Ako se ovih hadisa budemo držali, ako budemo prihvatili izazov da budemo najbolji, jer je *najbolji musliman onaj koji se najbolje ponaša prema svojoj supruzi*, analogno tome i da je najbolja muslimanka ona koja se najbolje ponaša prema svom suprugu, tada možemo očekivati sklad i harmoniju unutar porodice i zazivati Allahov, dž.š., blagoslov na sve njezine članove. Takvim pristupom potvrdit ćemo trajnu opredijeljenost za dobro i dobročinstvo unutar porodičnog kruga i, ponovo, akcentirati neupitnu činjenicu da je nezamislivo muslimansku porodicu dovoditi u vezu s bilo kojim oblikom nasilja i nasilničkog ponašanja – kao nespojivim oblikom ponašanja unutar njenog zaštićenog kruga.

Literatura

El-Buhari, M. B. I. (2008). *Sabihu-l-Buhari, Buharijeva zbirka hadisa*. Prijevod Hasan Škapur i grupa prevodilaca. Sarajevo: Visoki saudijski komitet.

El-Qaradawi, J. (1997). *Halal i haram u islamu*. Sarajevo: Ljiljan.

El-Qaradawi, J. (2017). *Islam i umjetnost; Položaj žene u islamu*. Tuzla: Off-set.

Kruger, Andreas i Reddemann, Luise (2013). *Psihodinamska imaginativna terapija traume za djecu i mlade*. Goražde: Udruženje žena Seka.

Milivojević, Zoran, (2014). *Emocije: psihoterapija i razumjevanja emocija*. Novi Sad: Psihopolis institut.

Muller, Gabriele i Ostojčić, Edita (2012).

Vratiti svoju djelotvornost i samopoštovanje. Goražde: Udruženje žena Seka.

Muslim, el-Hadždžadž el-Kušejri (2015) *Muslimova zbirka hadisa*. Prevod i komentar Šefik Kurdić i Semir Rebronja. Novi Pazar: Centar za proučavanje orijentalne civilizacije i kulture. Zenica: Islamski pedagoški fakultet Univerziteta.

Nedžati, M.O. (2010). *Kur'an i psihologija*. Sarajevo: Dobra knjiga.
(2017). Zbornik radova 1 / *Konferencija "Muslimanska porodica – prava i dužnosti"*. Sarajevo: El-Kalem.

(2018). Zbornik radova 2 / *Konferencija "Muslimanska porodica: roditeljstvo – podrška i izazovi"*. Sarajevo: El-Kalem.
<https://www.preporod.com/index.php/duhovnost/tradicija/item/5344>

-musliman-ne-cini-zulum
<https://raport.ba/sigurne-kuce-u-bih-su-prebukirane-nasilje-u-porodiceskaliralo-u-pandemiji/>

الموجز

نظرة الإسلام إلى العنف الأسري

د. صفية مالكيث

إن المقاربة الإسلامية للحياة، والعلاقة بالذات وبالآخرين، والتصوم الإسلامي للحياة الشخصية والأسرية، تعني ثبات الفرد واستقامته على طريق الخير والعدل والعدالة والشعور بالمسؤولية، وتفادي تعدي الحدود المفروضة وهضم حقوق الغير. إن العنف تجاه الذات أو الغير لا ينسجم مع الإسلام؛ فلا ينبغي للمسلم أو المسلمة أن يقتربا من العنف أيا كان شكله ونوعه، ولا يجوز لهما أن يمارسا أي عمل يتسم بالعنف. ونظرا لأهمية الأسرة ومكانتها الرفيعة في الإسلام، فلا يجوز على الإطلاق ربط العنف بالأسرة، فضلا عن حدوثه في الأسرة المسلمة. وبما أن الإسلام يرفض العنف الأسري رفضا قاطعا، ويعتبره أمرا لا صلة له بالأسرة وما ترمز إليه وما يرجى منها، لذا لا يمكن في الإسلام تصور أن يرتكب أحد أفراد الأسرة العنف بحق أفرادها الآخرين، مستندا إلى فهمه الخاطئ وغير السليم لبعض الآيات القرآنية، ومتسترا وراء القرآن الكريم أو السنة النبوية الشريفة. فإذا سجلنا وجود ظاهرة العنف في الحياة الزوجية أو الأسرية وحدثت ممارسات عنيفة، فيجب علينا باستخدام مقاربة متعددة الجوانب أن نتفاعل ونهب لمساعدة ضحية أو ضحايا العنف وكذلك الشخص الذي يمارس العنف، وأن نساعد الضحايا وممارسي العنف في عملية إعادة التأهيل.

الكلمات الرئيسية: الزواج، الأسرة، العنف، السلوك العنيف، الممارسة العنيفة.

Summary

ISLAMIC VIEW OF DOMESTIC VIOLENCE

Safija Malkić

The Islamic approach to life, in regards to the attitude towards oneself and towards the others, and the Islamic concept of personal and family life imply and require one's determination and persistence on his path towards good, justice, righteousness, responsibility as well as refraining from transgressing the given limits or violation of the rights of the other person. Violence towards oneself or towards others is alien to all the Islamic principles; thus a Muslim, a man or a woman, are not to engage in any form of violence, that is to say they must not be perpetrators of any form of violence whatsoever. Keeping in mind the role of family in Islam, violence should never be linked to it, and by no means can a Muslim family be a place where violence is witnessed. Regarding the fact that Islam holds domestic violence as an incomprehensible phenomenon, utterly inconsistent with the idea of what the family is, what it symbolises and with what is expected of it, also it is unthinkable that any member of the family behaves violently towards any other of its members even more so to justify those acts by misinterpreting and wrongly translating certain ayahs of the Qur'an or the Sunnah of Muhammeda, a.s. However, if the case of domestic violence still does occur, it is necessary to react, using a multidimensional approach, to help the victim as well as to help the perpetrator realise that he has committed the act of violence and to assist the both during the process of rehabilitation.

Key words: marriage, family, violence, violent behaviour, violent practice